

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Ірина Семенова¹, Олег Беліков¹

¹Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна; semenovairen4ik@gmail.com

<https://doi.org/10.29038/2220-7481-2022-04-47-52>

Анотація

Актуальність. Ефективність освіти безпосередньо залежить від стану здоров'я учнівської молоді та повноцінної реалізації основ здоров'язбереження. Під здоров'язберігальними освітніми технологіями в розширеному сенсі можна розуміти всі ті технології, використання яких в освітньому процесі відбувається на користь здоров'я учнів. **Мета дослідження** – розкрити особливості застосування інноваційних технологій здоров'язбереження в освітньому середовищі старшої школи. **Методи дослідження** – теоретичний аналіз й узагальнення психолого-педагогічної літератури та систематизація власного практичного досвіду. **Результати дослідження.** Інноваційні технології здоров'язбереження – це систематично й послідовно втілювані в освітню практику форми, методи та заходи, що охоплюють цілісний освітній процес від визначення його мети до очікуваних результатів, який спрямований на вирішення питань здоров'язбереження в системі освіти крізь призму апробованих і нових видів рухової діяльності учнів. Розкрито зміст та вимоги реалізації здоров'язберігальних технологій, що використовуються в практиці шкільної фізичної культури. Серед інноваційних технологій здоров'язбереження старшокласників, спрямованих на формування в них дивергентного мислення, виокремлено та охарактеризовано сторітелінг, айстопінг, «Марафон із зіркою», Міттог тощо. **Висновки.** Упровадження інноваційних технологій здоров'язбереження в рухову активність старшокласників дає змогу оптимізувати навчально-тренувальний процес та зробити його більш ефективним; підвищувати мотивацію й інтерес учнів до занять фізичною культурою та спортом загалом.

Ключові слова: освітній процес, інноваційні технології, здоров'язбереження, старшокласники, рухова активність, фізична культура.

Iryna Semenova Oleh Bielikov. Innovative Healthcare Technologies in the Educational Field of the Senior School. Topicality. The effectiveness of education directly depends on the schoolchildren health and the full implementation of health care basics. Health-preserving educational technologies in the extended sense include all technologies using which in the educational process benefits the schoolchildren health. **The Purpose of the Research** is to reveal the use of the innovative healthcare technologies in the educational field of the senior school. **Research Methods:** theoretical analysis and generalization of psychological and pedagogical research papers and systematization of the author's practical experience. **Research Results.** Innovative healthcare technologies are forms, methods and measures that systematically and consistently embodied in educational practice, involving an entire educational process from the its purpose to the expected results, which is aimed at solving healthcare issues in the education through the prism of proven and new types of school children motor activity. The content and requirements for the implementation of health care technologies used in the PE practice have been highlighted. Among the innovative health care technologies for high school children aiming at their divergent thinking, storytelling, eyes stopping, "Star Marathon" and "Mirror" have been characterized. **Conclusions.** The implementation of innovative healthcare technologies in the motor activity of high school children allows to optimize the educational and training process and make it more effective as well as increase students' motivation and interest in PE trainings and sports in general.

Key words: educational process, innovative technologies, health care, high school children, motor activity, physical culture.

Вступ. Зasadничі основи освітніх змін у світлі ключової реформи Міністерства освіти і науки України «Нова українська школа» окреслюють основні напрями створення нового сучасного освітнього середовища та передумов для інноваційної діяльності, упроваджених Законом України «Про повну загальну середню освіту». Ефективність освіти безпосередньо залежить від стану здоров'я учнівської молоді й повноцінної реалізації основ здоров'язбереження. Зміна освітньої парадигми зі «знанневої» на «компетентнісну» зміщує акцент із пріоритетного розвитку пізнавальних здібностей молоді на розвиток особистісної сфери, що можливо за умови збереження здоров'я [3]. У контексті проблеми втрати здоров'я школярами за період навчання в школі цікавим для нас виявився той факт, що нині відсутній єдиний підхід щодо назви педагогічних технологій здоров'язбереження,

оскільки у вжитку присутні такі терміни, як «здоров'язберігаючі технології», «здоров'язберігальні технології», «здоров'язбережувальні технології» та ін., хоча їх уживання і є синонімічним.

Під здоров'язбережувальними освітніми технологіями в розширеному сенсі можна розуміти всі ті, використання яких в освітньому процесі відбувається на користь здоров'я учнів. Інноваційна спрямованість здоров'язбережувальних освітніх технологій у сучасному середовищі старшої школи полягає в переорієнтуванні традиційних форм на такі, що сприяють розвитку потенціалу здоров'язбереження учнівської молоді. Насамперед у розглянутих технологіях ідеться про перехід від системи, яка орієнтована на формування певних фізичних якостей, рухових умінь і навичок, до системи, що дає учню глибокі знання про власне здоров'я, формує в нього потреби вести здоровий та активний спосіб життя.

Мета дослідження – розкрити особливості застосування інноваційних технологій здоров'язбереження в освітньому середовищі старшої школи.

Методи дослідження – теоретичний аналіз й узагальнення психолого-педагогічної літератури; систематизація власного практичного досвіду застосування інноваційних технологій здоров'язбереження учнів у старшій школі.

Результати дослідження. Значна кількість досліджень стосовно питань здоров'язбереження в освіті свідчить про підвищений інтерес науковців до цієї проблеми. Розробка будь-якої теорії завжди вимагає глибокого аналізу низки її категорій, оскільки від того, як формуються основні поняття, залежить побудова самої теорії. У нашій роботі, безумовно, основним поняттям є «інноваційні технології здоров'язбереження», а поняття, які підводять до його сутності з погляду педагогіки – «педагогічні технології», «інноваційні педагогічні технології» та «здоров'язбережувальні технології».

На думку О. Антонової, педагогічна технологія – це комплексна інтегративна система, що містить чимало впорядкованих операцій і дій, які забезпечують педагогічне цілепокладання, змістовні, інформаційно-предметні й процесуальні аспекти, спрямовані на засвоєння систематизованих знань, надбання професійних умінь формування особистісних якостей осіб, що задані цілями навчання [1].

І. Прокопенко вказує на те, що педагогічна технологія – це специфічна реалізація навчального процесу, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей. Педагогічна технологія передбачає формулювання цілей через результати навчання, які виражаються в діях учнів, надійно ними усвідомлюються, приймаються, визначаються й перевіряються [6]. Варто погодитись із цим розумінням поняття «педагогічна технологія», адже саме воно відображає сутність поняття та демонструє завдання такої технології – усвідомлення та застосування учнями отриманих знань.

На думку Л. Бандури, інноваційні педагогічні технології – це ефективні нововведення, що стосуються організації освітнього процесу загалом й існують як окремі методи (у вузькому значенні) реалізації окремої його частини [2].

Інноваційні педагогічні технології, за І. Шахіною та Д. Садовою, – це цілеспрямоване, систематичне та послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний освітній процес від визначення його мети до очікуваних результатів [7]. Повністю погоджуємося з таким розумінням сутності цього поняття, адже такі технології повинні включати сучасні методи та прийоми, які максимально будуть цікавими для учнів.

Аналіз здоров'язбережувальної діяльності освітніх закладів свідчить, що наявні технології реалізуються через такі напрями освітньо-виховної діяльності, як створення умов для зміцнення здоров'я школярів та їхнього гармонійного розвитку; організація освітнього процесу з урахуванням його психологічного й фізіологічного впливу на організм учня; розробка та реалізація навчальних програм із формування культури здоров'я й профілактики шкідливих звичок; корекція порушень соматичного здоров'я з використанням комплексу оздоровчих і медичних заходів; медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного й психічного розвитку школярів; функціонування служби психологічної допомоги вчителям та учням щодо подолання стресів, тривожності; гуманний підхід до кожного учня, формування доброзичливих і справедливих відносин у колективі; контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних норм організації освітнього процесу, нормування навчального навантаження й профілактика стомлюваності учнів; організація збалансованого харчування учнів у школі.

Здоров'язбережувальні технології не є альтернативою всім іншим педагогічним технологіям. Поняття «здоров'язбережувальна» стосується якісної характеристики будь-якої освітньої технології,

яка показує, наскільки під час реалізації цієї технології виконується завдання збереження здоров'я учнів. Головна відмінність у тому, що ця технологія реалізує пріоритет турботи про здоров'я школярів під час освітньої діяльності.

На думку Н. Опари, здоров'язбережувальні технології – це система заходів, що включає взаємозв'язок і взаємодію всіх факторів освітнього середовища, спрямованих на збереження здоров'я дитини на всіх етапах її навчання та розвитку [5].

Поняття «здоров'язбережувальні технології» об'єднує в собі всі напрями діяльності закладу освіти щодо формування, збереження й зміцнення здоров'я учнів. Підтримуємо таке розуміння ключового поняття, яке пов'язане з гуманізацією освітнього процесу, зміною педагогічної парадигми, спробами педагогічної науки сформувати адекватну відповідь на виклики сучасності.

На нашу думку, *інноваційні технології здоров'язбереження* – це систематично й послідовно втілювані в освітню практику форми, методи та заходи, що охоплюють цілісний освітній процес від визначення його мети до очікуваних результатів, який спрямований на вирішення питань здоров'язбереження в системі освіти крізь призму апробованих і нових видів рухової діяльності учнів. *Метою всіх здоров'язбережувальних технологій* є формування в учнів необхідних знань, умінь та навичок ведення здорового способу життя, навчання їх використовувати отримані знання в повсякденному житті.

Здоров'язбережувальні технології включають використання даних моніторингу стану здоров'я учнів і власних спостережень у процесі реалізації освітньої технології, її корекцію відповідно до наявних результатів; урахування особливостей вікового розвитку школярів і розробку освітньої стратегії, відповідної особливостям пам'яті, мислення, працездатності, активності учнів певної вікової групи; створення сприятливого емоційно-психологічного клімату в процесі реалізації технології; використання різноманітних видів здоров'язбережувальної діяльності учнів, спрямованих на збереження й підвищення резервів здоров'я.

Під час реалізації здоров'язбережувальних технологій потрібно дотримуватися таких вимог: сприяти оптимізації освітнього процесу за допомогою використання інноваційних форм, засобів і методів організації навчання; надавати учням можливість побудови персональної програми навчання й розвитку, з огляду на їх фізичний стан, рівень розвитку фізичних якостей, мотивації та особисті переваги; виступати засобом реалізації рефлексії, спонукати учня до самостійного формування системи знань, умінь і навичок у галузі фізичної культури й спорту [6].

Загалом зміст здоров'язбережувальних засобів, що використовуються в практиці шкільної фізичної культури, має відповідати таким характеристикам: досягнення оптимального співвідношення рухового та інтелектуального компонентів фізичної культури; інтеграція основ знань із різних галузей науки, пов'язаних із культурою рухової діяльності задля формування цілісних уявлень про це соціальне явище, їх генералізація на основі фундаментальних наукових ідей, понять, принципів, теорій; орієнтація на розвиток творчих здібностей використання набутих знань, засобів культури рухової діяльності в процесі повсякденної життєдіяльності; орієнтація на логічний перехід обов'язкових форм фізкультурно-оздоровчої практики в процес фізичного самовдосконалення, заснований на усвідомленні необхідності й сформованості стійкої звички самостійної турботи про свій фізичний стан; можливість придбання організаційних умінь і накопичення первинного досвіду самостійного здійснення фізкультурно-спортивної діяльності з використанням засобів самоконтролю виконання рухової програми та стану свого організму.

Потрібно відзначити, що в здоров'язбережувальному освітньому процесі з фізичної культури в старшій школі важливою є суб'єкт-суб'єктна позиція вчителя та учня, їх готовність проектувати освітній процес як здоров'язбережувальний. Стиль спілкування педагога зі старшокласниками впливає на стан здоров'я як учителя, так і учнів. Демократичний стиль керівництва ставить учителя та учнів у позицію дружнього порозуміння, що відбивається на психологічному здоров'я учнів і також на їхній успішності. Старшокласники переживають позитивні емоції, набувають упевненості в собі та своїх силах; формується здоров'язберігальна компетентність, яка виражається в умінні самостійно займатися фізичною активністю, дотримуватися гігієнічних засад, правильно планувати режим праці та відпочинку, складати комплекси вправ для профілактики порушення постави, плоскостопості, системних захворювань тощо.

Важливо створити на кожному занятті ситуацію успіху й мислення учнів у різних напрямках особистісної проблеми формування здоров'я. Результатом цього педагогічного підходу є формування

в молоді дивергентного мислення, для якого характерні чотири основні властивості креативної інтелектуальної діяльності:

1) оригінальність – здібність народжувати нові нестандартні ідеї (вона може проявлятися у відповідях, що не збігаються зі загальноприйнятими) у галузі формування здоров'я та здорового способу життя;

2) швидкість – здібність акумулювати максимальну кількість ідей в аспекті знань і методики формування здоров'я та здорового способу життя (причому в цьому випадку важлива їх кількість, а не якість);

3) варіативність – здібність використовувати широке різноманіття ідей у сфері використання програм, методик, педагогічних технологій у галузі здорового способу життя людини;

4) конструктивність – здібність удосконалювати ситуативні навчально-виховні дії у сфері формування здоров'я та здорового способу життя.

Формування в молоді дивергентного мислення має велике значення для усвідомленого розуміння науково обґрунтованих засад знань здорового способу життя, ставлення до свого здоров'я й здоров'я навколишніх людей як до важливої особистісно-соціальної цінності.

Серед інноваційних технологій здоров'язбереження старшокласників, спрямованих на формування в них дивергентного мислення, виділяємо сторітелінг, айстопінг, «Марафон із зіркою», Міггог тощо.

Сторітелінг (*storytelling* – розповідання історій) використовується для повідомлення цікавих ситуацій, історій, випадків із життя. Тому під час проведення «здоров'язбережувального сторітелінгу» важливо здійснити підбірку таких фактів, які б демонстрували успіхи конкретної людини в спорті чи житті [4].

Досі є розбіжності в сприйнятті та застосуванні сторітелінгу, що проявляється у визначенні його як методу навчання, засобу чи технології. Ми ж опираємося на те, що він є методом, адже дає змогу організувати взаємодію між оповідачем та слухачами й впливає на світоглядні позиції, емоційну, мотиваційну, когнітивну сферу учасників сторітелінгу. Для прикладу, у формі сторітелінгу учні можуть підготувати й презентувати історії про відомих українських спортсменів, олімпійців і паралімпійців.

Методика проведення педагогічного сторітелінгу передбачає або підготовку вчителя та його «модерування» під час проведення заходу, або обговорення учнями заздалегідь підготовлених розповідей. У дискусійному кейсі можуть бути використані такі методики, як «Метаплан», «SWOT-аналіз», «ПРЕС», кейс-технології, метод дилеми, тощо. Головною метою є не лише дискусія, яка може виникнути й викликається під час висвітлення резонансних життєвих історій, а висловлення власної думки, її аргументація, звернення до соціального досвіду, розуміння ситуації, у якій опинилася людина, її емпатія.

Останнім часом у науковий обіг уведено термін «**айстопінг**», для якого як тотожний український відповідник використовується термін «зверниуважка». Отож першою умовою айстопінгу є вибір айстопера, того, що привертає увагу. Айстоперами можуть бути кольори, знаки, символи, фрази, які відображають основні думки, ідеї, концепції, що пропагуюватимуться, вивчатимуться та досліджуватимуться під час заходу. Таку інноваційна форму проведення навчальних занять доцільно використовувати під час уроків фізичної культури, оскільки обов'язковими умовами проведення айстопінгу є чітка відповідність предмету та всіх використовуваних прийомів обраній формі (систематична увага), логічний зв'язок (зв'язок використовуваного матеріалу з обраним астопером). Наприклад, культовий Міжнародний олімпійський комітет у вигляді олімпійських кілець використовується як айстопер для айстопінгу «Олімпійські цінності – понад усе». Під час уроку він візуалізується на екрані мультимедійного пристрою, візуалізується на дошці, вправа «Зобразимо символ» (учні відтворюють його на папері), розглядаючи історію виникнення такого символу, його значення в сучасних спортивних змаганнях.

Методичні особливості «айстопінгу» полягають у тому, що айстоперами можуть стати емблеми (освітнього закладу, громадської організації, футбольного клубу, національного олімпійського комітету, федерації тощо) [4].

Однією із сучасних інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на здоров'язбереження учнівської молоді, є «**Марафон із зіркою**», адже сучасні діти мають своїх спортивних кумирів, на яких вони підписані в соціальних мережах. Потрібно заохотити учнів до занять руховою активністю протягом тижня, наприклад пройти певну кількість кроків. Кроки можна відстежувати за допомогою

мобільного трекера активності, результати приходять на телефон. Найактивніші учні, які показали найвищий результат, отримують онлайн-марафон з улюбленим блогером. На такому марафоні, який можна сформувати з декількох занять, визначити ті види рухової активності, які зможуть виконувати і учні, і відомі спортсмени. Зазвичай, блогери йдуть на зустріч і погоджуються в такій взаємодії. Важливо, щоб такий онлайн-марафон проходив із зіркою та учнем, який переміг, не в закритому спілкуванні, а щоб у ньому брали участь усі учні класу, адже їх це надихатиме до фізичної активності й омріяної зустрічі з улюбленцем.

Наукові дослідження вказують на те, що однією з технологій, яка здатна значно покращити фізичну та розумову підготовку особистості, є віртуальна реальність, яка дає можливість тренуватися «по-новому» на додаток до традиційної системи фізичного виховання. Використання інноваційних здоров'язбережувальних технологій дає змогу створювати й реалізовувати у вигляді комп'ютерних програм системи моделювання техніки конкретних рухових дій для виконання завдань фізичного виховання та спортивного тренування, що сприяє формуванню здоров'язбереження в учнів. Системи віртуальної реальності, створюючи «ефект присутності», спрямовані на підвищення зацікавленості регулярно займатися різними видами фізичної активності та спорту.

Віртуальна реальність виступає складною системою, яка використовує передові технології й комп'ютерну графіку для створення реалістичного віртуального світу з метою одержання рухового досвіду, який спиратиметься на відстеження датчиками рухів людини через виконання певних алгоритмів комп'ютерних програм. Вона використовується як якийсь «посібник» для навчання в багатьох видах спорту, таких як гольф, легка атлетика, лижні перегони, велоспорт, академічне веслування тощо.

Під час реалізації навчального процесу у віртуальній реальності потрібно здійснювати контроль за функціональним станом організму з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей учнів. Підбирати фізичні вправи треба диференційовано, використовуючи принципи поступовості, систематичності та доступності. Процес оволодіння руховими вміннями й навичками в школярів також залежить від їхньої свідомості, активності, професійної майстерності викладача й зацікавленості, на яку дуже впливає технологія віртуальної реальності.

Ще однією інноваційною здоров'язбережувальною технологією є використання *Mirror*. Проект *Mirror* – це дзеркало, яке, за задумом творців, має забезпечити зручність та ефективність домашніх тренувань; це LCD-екран, на якому «спливає» віртуальний фітнес-інструктор і тренує користувача за однією з програм, обраною ним у спеціальному додатку на смартфоні: це може бути силовий тренінг, кардіо, пілатес, йога, бокс і не тільки. Завдяки відображенню на поверхні панелі людина добре бачить себе й може відстежувати правильність виконання вправ. Зі своїм «тренером» вона виявляється вічна-віч, що створює враження особистого контакту. Є різні варіанти синхронізації з «дзеркалом»: сполучною ланкою можуть стати спортивний годинник, браслети-трекери, кардіодатчики та інші гаджети.

Дискусія. Аналіз науково-педагогічних напрацювань дослідників дає підставу стверджувати, що під здоров'язбережувальними технологіями вчені пропонують розуміти: сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); оптимальну організацію освітнього процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм); повноцінний та раціонально організований руховий режим тощо.

Водночас поняття «здоров'язбережувальна» можна віднести до будь-якої педагогічної технології, яка в процесі реалізації створює необхідні умови для збереження здоров'я основних суб'єктів освітнього процесу – учнів та вчителів. Загалом серед поглядів дослідників щодо сутності технологій збереження здоров'я учнів можна виокремити два підходи: 1) такими технологіями є ті технології навчально-виховного процесу, які не шкодять здоров'ю його суб'єктів; 2) такими технологіями є ті технології навчально-виховного процесу, які спрямовані на збереження здоров'я його суб'єктів і реалізуються за допомогою психолого-педагогічних методів, способів та прийомів.

Сучасна система фізичного виховання потребує активних перетворень відповідно до стандартів Нової української школи. Унаслідок запровадження нових тенденцій у галузі фізичної культури й спорту, невідкладним є виконання завдань, які залежать від розробки й обґрунтування інноваційних технологій, механізмів їх утілення в практику роботи закладів загальної середньої освіти, зокрема старшої ланки.

Висновок. Сучасний педагогічний процес повинен ураховувати, що теперішні учні – це особистості, до яких потрібно знайти новий підхід із використанням сучасних технологій, адже традиційні методи навчання не завжди є дієвими та цікавими. Особливо важливо використовувати інноваційні

технології здоров'язбереження учнів на заняттях із фізичної культури. Упровадження нових форм, засобів і підходів щодо формування здоров'язбереження старшокласників надає низку переваг перед звичайними уроками фізичної культури. Уведення інноваційних технологій здоров'язбереження (сторітелінг, айстопінг, «Марафон із зіркою», Міггог тощо) у рухову активність старшокласників дає змогу оптимізувати навчально-тренувальний процес та зробити його більш ефективним; підвищувати мотивацію й інтерес учнів до занять фізичною культурою та спортом.

Перспективи подальших досліджень передбачають дослідження особливостей навчання майбутніх учителів фізичної культури інноваційних технологій здоров'язбереження школярів.

Джерела та література

1. Антонова О. Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. Сучасні технології в освіті. Ч. 1. *Сучасні технології навчання: наук.-допом. бібліогр. покажч.* Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; [упорядники: Філімонова Т. В., Тарнавська С. В., Орищенко І. О. та ін.; наук. консультант Антонова О. Є.; наук. ред. Березівська Л. Д.]. Київ, 2015. С. 8–15.
2. Бандура Л. Сутність інноваційних технологій навчання у сучасній науковій літературі. *Гірська школа Українських Карпат*. 2018. № 19. С. 9–12.
3. Белікова Н., Подубінська С. Сучасний стан організації позакласної роботи з фізичної культури. *Вісник Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2019. Вип. 14. С. 15–19.
4. Момот О. О., Зайцева Ю. В. Фізкультурно-оздоровчі та спортивні технології в освітньому просторі: теорія і практика: кол. моногр. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2020. 339 с.
5. Опара Н. М. Здоров'язберігаючі технології: шляхи до гармонійного розвитку особистості. *Формування здоров'язберезжувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи*: зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 27–28 квіт. 2017 р.). Полтава: ПНПУ, 2017. С. 38–39.
6. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології в підготовці вчителів: навч. посіб. 3-тє вид., доповн. і переробл. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.
7. Шахіна І. Ю., Садова Д. В. Інноваційні педагогічні технології в дошкільній освіті: переваги та особливості використання. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*, 2020, 1. С. 236–240.

References

1. Antonova, O. Ye. (2015). Pedagogichni tekhnolohii ta yikh klasyfikatsiia yak naukova problema [Pedagogical technologies and their classification as a research topic]. *Suchasni tekhnolohii v osviti. Ch. 1. Suchasni tekhnolohii navchannia: nauk.-dopom. bibliohr. Pokazhch, vyp. 2, DNPB Ukrainy imenia V. O. Sukhomlyn-skoho*. Kyiv, 8–15 (in Ukrainian).
2. Bandura, L. (2018). Sutnist innovatsiinykh tekhnolohii navchannia u suchasni naukovi literaturi [The essence of innovative learning technologies in modern research papers]. *Hirska shkola Ukrainskykh Karpat – Mountain School of the Ukrainian Carpathians*, 19, 9–12 (in Ukrainian).
3. Bielikova, N., Podubinska, S. (2019). Suchasnyi stan orhanizatsii pozaklasnoi roboty z fizychnoi kultury [The current state of the extracurricular PE activity]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho Universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Fizychnye Vykhovannia, Sport i Zdorovia Liudyny – Bulletin of Ivan Ohienko Kamianets-Podilskiyi University. Physical Education, Sports and Human Health*, Vyp. 14, 15–19 (in Ukrainian).
4. Momot, O. O., Zaitseva, Yu. V. (2020). Fizkulturno-ozdorovchi ta sportyvni tekhnolohii v osvithomu prostori: teoriia i praktyka [PE and health improving sports technologies in the educational field: theory and practice]. *Kolektyvna monohrafiia. Poltava: PNPu imeni V. H. Korolenka*, 339 (in Ukrainian).
5. Opara, N. M. (2017). Zdoroviazberihaiuchi tekhnolohii: shliakhy do harmoniinoho rozvytku osobystosti [Healthcare technologies: ways to harmonious personality's development]. *Proceedings from Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia "Formuvannia zdoroviazberezhuvalnykh kompetentnostei suchasnoi molodi: realii ta perspektyvy" – All-Ukrainian Scientific and Practical Conference on Formation of Health-Preserving Competencies of Modern Youth: Realities and Prospects (Poltava, Ukraine, April 27–28th, 2017)*. Poltava: PNPu, 38–39 (in Ukrainian).
6. Prokopenko, I. F. (2018). Pedagogichni tekhnolohii v pidhotovtsi vchyteliv [Pedagogical technologies in teacher training]. *Navchalnyi posibnyk. 3-ye vyd., dopov. i pererobl. Kharkiv: KhNPU*, 457 (in Ukrainian).
7. Shakhina, I. Yu., Sadova, D. V. (2020). Innovatsiini pedagogichni tekhnolohii v doshkillnii osviti: perevahy ta osoblyvosti vykorystannia [Innovative pedagogical technologies in preschool education: advantages and peculiarities of use]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnogo universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho – Bulletin of the Bohdan Khmelnytskyi Cherkasyi National University. Seriya: Pedagogichni nauky*, 1, 236–240 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 29.09.2022 р.